خصوصیات مشترک بین همه وصیت نامه ها شهدا و شهدای منطقه سیستان

آرزو سارانی[۱]

چکیده

شهادت، نعمت و هدیه خداوند و شهدا پاره های نور، تبلور نیایش و تجسم عظمت در فراخنای تاریخ اند و مهمترین تجلی شهادت طلبی در دوران دفاع مقدس نمایان گذشت. یکی از آثار غنی به جامانده از شهدا وصایای آنهاست. اکثر قریب به اتفاق مدافعان وطن و ازجمله شهدا براساس آموزه های دینی و فرهنگی برای خود وصیت نامه تنظیم مینوشتند. وصیت نامه های شهدا مانند هر اثر مکتوب دیگری منبعث از مبانی فکری، فرهنگی و فلسفی آنهاست. وصیت‌نامه‌های شهدا نقاط مشترک متعددی دارند که مهمترین آنها تأکید بر حفظ ایمان و باورهای قلبی، پیروی از ولایت فقیه، خلوص نیت و دعوت به پاکدامنی و حفظ شعائر دینی است. این وصیت‌نامه‌ها به عنوان یک سند ارزشمند، راهنمایی برای نسل‌های آینده در حفظ ارزش‌های اسلامی و انقلابی هستند. از این رو پرداختن به وصایای شهدای دفاع مقدس به عنوان مهمترین ارزش فرازمانی و فرامکانی جهت دهنده پیشرفت در نظام اسلامی دارای اهمیت فراوانی است. بنابراین هدف از انجام این تحقیق، بررسی خصوصیات مشترک بین همه وصیت نامه ها شهدا و شهدای منطقه سیستان با استفاده از روش توصیفی و مطالعات معتبر کتابخانه ای بوده است. نتایج یافته های تحقیق نشان داد، نقطه مشترک وصیتنامه شهدا، مراقبت از ایمان و باورهای قلبی، پیروی از ولی فقیه، خلوص نیت و دعوت به پاکدامنی و حفظ شعائر اخلاقی است.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، وصیت نامه.سیستان.

---

[۱]. طلبه سطح دو، حوزه علمیه زینبیه (سلام الله علیها) شهرستان زهک. شماره تماس:۰۹۳۷۰۴۳۹۷۳۰

مقدمه

شهدا مظهر ایثار و از خود گذشتگی هستند از والاترین و برترین انسانها می باشند. واژه شهادت یکی از پرشکوه ترین و والاترین فرازهای زندگی انسانهایی است که با شوق و اشتیاق برای بدست آوردنش سر از پا نمی شناسند و شهید انسانی است که آگاهانه پا به میدان مبارزه و جهاد گذاشته و جان خود را ایثار کرده ، کسانی که در اوج ایثار و از خود گذشتگی افتخاری عظیم را برای این مرز و بوم خلق نمودند.

وصیت‌نامه‌های شهدا، حقیقتاً گنجینه گرانبهایی هستند. موضوعاتی که در آن‌ها مورد توجه قرار گرفته، اگر به کار بسته شوند، در اسلامی شدن زندگی مردم می‌توانند ایفاگر نقش مهمی باشند. افزون بر این، عنایت به وصایای شهدا و عمل به محتوای آن‌ها، ضمن اینکه موجبات زنده نگه داشتن یاد و خاطره شهدا را فراهم می‌گرداند و دلیل حرمت نهادن به ایثارگری‌های آن‌هاست، بلکه تداوم راه آن‌ها نیز به این طریق امکان‌پذیر می‌شود. در واقع، وصیت نامه شهدا بیشتر مشتمل بر تاکید ها و سفارش هایی است که محور آنها معنویت ، خدامحوری ، تبعیت از قرآن و سنت و سیره معصومین(علیهم السلام) و اخلاق و رفتار اسلامی است و معنویت ، روحیات و اخلاق سازندگی ، کار و تلاش و تعهد را به انسان هدیه می دارد.

۱.تعاریف و مفاهیم

الف: شهید در لغت و اصطلاح

به گفته مقائیس اللغۀ، «شهید» از ماده شهود و شهادت در اصل به معنای حضور و آگاهی و اعلام است؛ چرا که به هنگام شهادت دادن هم علم لازم است هم حضور، و هم اعلام.[۱] ولی راغب در مفردات می‌گوید: این واژه به معنای حضور توأم با مشاهده است، خواه با چشم ظاهر باشد یا با چشم دل. البته بعضاً این واژه تنها به معنای حضور اطلاق می‌شود بی‌آن‌که مفهوم مشاهده در آن باشد، ولی استعمال شهود به معنای حضور و شهادت به معنای حضور توأم با مشاهده اولی است.[۲]

شهادت در فرهنگ اسلام دو معنی متفاوت دارد: معنی «خاص» و دیگری معنی گسترده و «عام».[۳]

معنی خاص شهادت همان کشته شدن در معرکه جنگ در راه خدا است که احکام خاصی در فقه اسلامی دارد، از جمله عدم نیاز شهید به غسل و کفن، بلکه با همان لباس خونین دفن می‌شود! لیکن اگر در بیرون معرکه باشد بعضی از آن احکام را ندارد، ولو شهید است.[۴]

ذات پاک خداوند شاهد و شهید است؛وصف «شهید»، طبق بعضی از معانی از اوصاف ذات است، زیرا یکی از معانی آن آگاهی توأم با حضور و شهود است، و در این صورت به صفت علم باز می‌گردد. و اگر به معنای شهادت دادن بر اعمال بندگان بوده باشد از صفات فعل محسوب می‌شود.[۵]

اطلاق وصف شهید بر ذات پاک خداوند، یا به خاطر حضور او در همه جا است، یا به جهت گواهی او بر تمامی اعمال بندگان.[۶] لذا آیاتی هم چون «وَاللَّهُ شَهِيْدٌ عَلَى ما تَعْمَلُوْنَ؛ خدا بر اعمالی که انجام می دهید، گواه است»،[۷]«قُلِ اللَّهُ شَهِيْدٌ بَيْنِى وَ بَيْنَكُمْ؛ بگو: خداوند، گواه میان من و شماست»[۸]و «وَ اللَّهُ عَلى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ؛ خداوند بر همه

---

۱. مکارم شیرازی ، پیام قرآن، ج۴، ص۴۰۷.
۲. همان، ج۳، ص۸۷.
۳. مکارم شیرازی ، تفسیر نمونه، ج۲۱، ص۴۰۵.
۴. مکارم شیرازی، مشکات هدایت، ص ۸۳.
۵. مکارم شیرازی ، پیام قرآن، ج۴، ص ۴۰۸.
۶. همان، ج۴، ص ۴۰۷
۷. آل‌عمران، ۹۸.
۸. انعام،۱۹؛ مکارم شیرازی، پیام قرآن، ج۴، ص۴۰۶

چیز شاهد و در همه جا حاضراست»،ایجاب می‌کند تا هم خود انسان و هم دیگران بدانند، اگر عذاب و مجازات سختی در کار است دلیلش چیست؟[1]

ب: گسترهٔ معنایی شهید و شهادت

«شهید» در فرهنگ اسلامی منحصر به کسانی نیست که در میدان جهاد کشته می‌شوند، هر چند آنها از روشن ترین مصداق آنند، بلکه [2]در اسلام معنای شهادت گسترش داده شده است.[3]

معنی وسیع شهادت آن است که انسان در مسیر انجام وظیفه الهی کشته شود، یا بمیرد، هر کس در حین انجام چنین وظیفه ای به هر صورت از دنیا برود «شهید» است. و طبق روایات اسلامی، در زمره شهداست.[4]

لذا در روایات اسلامی آمده است که چند گروه شهید از دنیا می‌روند:

۱ -از پیامبر گرامی اسلام نقل شده «إِذَا جَاءَ اَلْمَوْتُ طَالِبَ اَلْعِلْمِ وَ هُوَ عَلَى هَذِهِ اَلْحَالِ مَاتَ شَهِيداً؛ کسی که در طریق تحصیل علم از دنیا برود شهید مرده است»![5]

۲ -امیر مؤمنان علی (علیه السلام) می‌فرماید: « مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَ هُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حقٍّ مِنْ رَبِّهِ وَ حَقِّ رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيداً؛ هر کسی از شما در راه دفاع از ناموس خود کشته شود، در حالی که حقّ پروردگار، رسول خدا و اهل بیت(علیهم السلام) را بشناسد، شهید از دنیا رفته است».[6]

۳ -در حدیث دیگری از امام صادق(علیه السلام) می‌خوانیم: «مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ؛ کسی که برای دفاع از مال خود در برابر مهاجمین ایستادگی کند و کشته شود شهید است».[7]

۴ -از روایات مختلف استفاده می‌شود کسی که خشم خود را فرو برد، ثواب شهدا را دارد و در قیامت همنشین انبیاء و قلب او از نور ایمان پر می‌شود.[8]

---

[1]. مکارم شیرازی ، تفسیر نمونه، ج۲۳، ص ۴۲۴.
[2]. همان ، ج۲۳، ص۳۵۵.
[3]. مکارم شیرازی، مشکات هدایت، ص۸۲.
[4]. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج۲۱، ص۴۰۷.
[5]. قمی، سفینهٔ البحار، ج ۱، ماده «شهد»؛
[6]. حرعاملی ، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۰؛
[7]. قمی، سفینهٔ البحار، ج ۱، ماده «شهد
[8]. طباطبائی‌بروجردی ، جامع احادیث الشیعه، ج ۱۳، ص ۴۷۹.

۵ -در روایت دیگری می خوانیم: «مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله مَاتَ شَهِيداً؛ کسی که بر دوستی آل‌پیامبر(صلی الله علیه و آله وسلم) از دنیا برود شهید است».چون در راه وظیفه یعنی حبّ توأم با عمل مرده است.[۱]

۶ -امام علی (علیه السلام) فرمودند: «مَا اَلْمُجَاهِدُ اَلشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اَللَّهِ بِأَعْظَمَ أَجْراً مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفَّ لَكَادَ اَلْعَفِيفُ أَنْ يَكُونَ مَلَكاً مِنَ اَلْمَلاَئِكَةِ؛[۲]مجاهدی که در راه خدا شهید می‌شود، اجرش بیش از کسی نیست که قادر بر گناه است، ولی مرتکب گناه نمی شود؛ نزدیک است که شخص عفیف، ملکی از ملائکه باشد». مطابق این بیان، حضرت علی علیه السلام می‌فرماید کسی که در راه خدا شهید و به خون خود آغشته می‌شود، از کسی که قادر بر گناه است ولی به خاطر خدا از آن چشم می پوشد بالاتر نیست، بنابراین هر روز انسان می‌تواند ثواب شهید را داشته باشد.[۳]

۷ -پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله وسلم) فرمود: «إذا مِتّ عَلَى الطّهارَةِ شَهيداً؛ هنگامی که پاک از دنیا بروی در زمره شهیدان خواهی بود».این حدیث به حقیقت مهم پاک زیستن و پاک از جهان رفتن اشاره دارد، آنها که دامانشان پاک، دل هایشان پاک، و زندگی و فکری پاک دارند و این چنین از جهان رخت بر می بندند قطعاً در صف شهیدان خواهند بود که شهادت منحصر به کشته شدن در میدان جنگ نیست.[۴]

۸ -امام صادق (علیه السلام) درباره صبر در برابر بلاها و حوادث تلخ زندگی، می‌فرمایند: «مَن ابْتَلى مِنَ المُؤمِنينَ بِبَلاءٍ فَصَبَرَ عَلَيهِ كَأَنَّ لَهُ مَثلُ اجرِ الْفِ شَهِيدٍ؛ هر کس از مؤمنان به بلایی گرفتار شود (و) شکیبایی را از دست ندهد، پاداش هزار شهید دارد». اما به راستی چگونه این پاداش صحیح است، در حالی که شهید خود از صابران می‌باشد؛ زیرا در برابر دشمن صبر می‌کند تا شربت شهادت را می‌نوشد.[۵]

در جواب این سؤال می‌توان گفت: شهید در برابر تهاجمات دشمن صبر می‌کند و صابران در مقابل حوادث تلخ زندگی؛ مانند بیماری ها، ناکامی ها و از دست دادن عزیزان صبر می‌کنند. دلیل دیگری بر برتری او نسبت به اجر شهادت، این است که شهادت یک بار است، ولی گرفتاری های تلخ زندگی، هزاران بار تکرار می‌شود.[۶]

---

[۱]. مجلسی ، بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۳۳.
[۲]. سیدرضی ، نهج البلاغه، ک قصار ۴۷۴.
[۳]. مکارم شیرازی، مشکات هدایت، ص۸۳.
[۴]. قمی، سفینۀ البحار، ج ۱، ص ۷۲۰.
[۵]. کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۹۲
[۶]. مکارم شیرازی ، اخلاق در قرآن، ج۲، ص۴۴۹

۳) هیچ چیزی را به دل راه ندهید به حدی که الله شود و جای الله اصلی را بگیرد که حضرت حق سریعآ از آن دل ، رخت برمی بندد.

۴) راحتی های جنگ را سر همدیگر تقسیم کنید و مشکلات را نیز چنین کنید.

۵) رده های پایین همیشه قوت قلب رده های بالا باشند و بالایها پدر و برادر بزرگ پایینیها.

۶) در پیشگاه خداوند شهادت میدهم بسیجی ها اسوه ها و سنبل رزمندگان زمان انبیاء و اولیا هستند و نباید با بودن چند غیر بسیجی در لباس آنان همه را به یک چشم دید.

۷)امت حزب الله ، خانواده معظم شهداء ، مفقود الاثرها ، اسرا و جانبازان و سایر افشار که ذیحق انقلاب اسلامی می باشد . به حق همراه امام و مقاوم با امام حرکت کردند و باید برادران بعنوان پیشتازان این حرکت گرمی و نشاط و حرارت و سرعت بیشتر از بقیه داشته باشند[۱].

ش: شهید عیسی خدری

خدایا با نام تو آغاز می کنم .خدایا شهادت می دهم که تو یگانه معبود و خالق جهان هستی و رسالت پیامبر عظیم الشان تو حضرت محمد (صلی الله علیه و آله وسلم) را به جان و دل پذیرفتم و به روز قیامت نیز معتقد هستم که هر کس در آن دنیا سزای اعمال خودش را می بیند . ولایت مولایمان علی (علیه السلام) و فرزندانشان را با جان و دل پذیرفتم .معبود من ،ای طبیب دردهای دل من ،ای خدا !جوانی را در فراموشی و دوری از تو سپری کردم .خدایا من گناه کردم اما گناه من از آن جهت نبود که تو را به بزرگی قبول نداشته باشم بلکه نفس اماره بر من غلبه کرد .معبود من !معشوق من !تو تنها یاور من هستی ،دوست حقیقی من در تمام دوران زندگی ام تو بوده ای .خدایا تو خودت گفتی که ای بنده من بیا به مهمانی من ،من بهترین مهمان نواز هستم .ای معبود و معشوق من ،امید من به توست. ای خدای من به فریاد من در روز« بتلی السرا ئر »برس.

خدایا تو خودت گفتی که از در گاه تو هیچ فقیری دست خالی بر نمی گردد .ای خدا اگر گناه من زشت بوده است اما عفو تو زیباست .خدایا شیرینی عفو خودت را با شهادت بچشان .ای خدای من ،ای پناه بی پناهان ،ای گنج فقیران ،ای فریاد رس مظلومان به فریاد امام عزیز ما فرزند زهرا (سلام الله علیها) حضرت روح الله الخمینی برس .خدای من این انسان کامل و ابراهیم زمان و فرزند راستین زهرا را دشمن شاد نکن .خدایا به طور یقین می دانم که امام ما با امام عصر ارتباط دارد .فرما ن و امر امام ما فرمان و امر امام زمان است .خدایا تو را شکر می کنم که توانستم در این زمان در رکاب او با دشمن اسلام و انسانیت و کسانی که روی یزید ها را سفید کردند بجنگم .آری

[۱]. وصیتنامه شهید والامقام "رحمت الله خسروی"

تجاوزگرانی که دهها شهر و روستای ما را خراب کردند به ناموس ما به زنان و فرزندان ما و کودکان و پیران ما رحم نکردند، به هستی ما رحم نکردند .چه نامردانه به خاک شهید پرورمان به مملکت امام زمان حمله کردند که شاید چراغ فروغ آقایمان و مولایمان و صاحب امرمان را خاموش کنند. اما غافل از اینکه ما صاحب داریم .ما خدا داریم .ما زهرا و حسین داریم و ائمه اطهار داریم که به فریاد ما می رسند. اکنون که می توانم این کلمات را بر کاغذ جاری کنم تو را شکر می کنم که توانستم قدمی نا قابل برای دین تو ،برای قرآن تو و اسلام تو بر دارم[1].

[1].وصیت نامه شهید عیسی خدری

نتیجه گیری

در وصیت نامه شهدای درمورد هستی شناسی به میزان زیادی به صفات خداوند ازنظر دامنه و فراوانی پرداخته شده است، به گونه ایکه خواننده با مراجعه به وصیت نامه های شهدا تصویر روشنی از خداوند به دست می آورد. همچنین نقطه مشترک اساسی در وصیت‌نامه‌های شهدا، تأکید بر ولایت‌مداری و پیروی از رهبری است. علاوه بر این، موارد دیگری مانند حفظ ایمان و باورهای قلبی، خلوص نیت، دعوت به پاکدامنی و حفظ شعائر اخلاقی نیز به عنوان نقاط مشترک در وصایای شهدا ذکر شده‌اند.

با توجه به نتایج این پژوهش برای اثرگذاری بیشتر وصیت نامه شهدا در جامعه و به خصوص برای نسل آینده ساز می توان راهکارهایی به دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت ارائه کرد. جامعه و دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت با این راهکارها به نوعی درگیر و مرتبط هستند، اما بیان آنها برای تأکید بیشتر بر تداوم اجرای آنها و جلوگیری از فراموشی و دست کشیدن از آنها در سیر تحولات فرهنگی و اجتماعی است. بیان این راهکارها که در ذات اندیشه ها و آرمان های جامعه ایرانی وجود دارند و به خصوص بعد از انقلاب اسلامی، بیشتر مورد توجه واقع شده اند، تأکیدی بر اهمیت و ضرورت تداوم آنهاست.

منابع

***قرآن کریم**

***نهج البلاغه**

۱.الویری، محسن ، مسجد، **ارتباطات و توسعه پایدار**، فصلنامه علمی نامه صادق. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، شماره ۳۱، تابستان. ۱۳۸۶

۲. اصغری آذر، سعیده؛ **گزیده موضوعی وصیت نامه شهدا** (۸) - وحدت «دفتر پنجم»، تهران: نشر شاهد، ۱۳۹۱

۳.امام‌خمینی، سیدروح‌الله، **صحیفه نور**، مجموعه رهنمودهای امام‌خمینی، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۰ش

۴. افتخاری، اصغر، **قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران**، فصلنامه مطالعات بسیج، شماره ۳۲، پاییز، ۱۳۸۵

۵.بیکی، مهدی ، **قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران**، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، ۱۳۸۸

۶.پشتدار، علی محمد و میرکاظمی، سیدمحمد، **نقد و بررسی وصایای فرماندهان شهید لشکر از دیدگاه نشانه شناسی**، کتاب ماه، شماره ۱۸۰: ۲۳ – ۱۷. ۱۳۹۱

۷. جعفری لنگرودی، محمدجعفر ، **مبسوط در ترمینولوژی حقوق**، ج ۵، تهران: کتابخانه گنج دانش. ۱۳۷۸

۸. حرعاملی، محمدبن حسن؛ **وسایل الشیعه**؛ ۶، قم: موسسه آل بیت علیهم السلام. ۱۴۱۴

۹. حسین طباطبائی‌بروجردی ، **جامع احادیث الشیعه فی احکام الشریعه**، نشر الصحف – قم، ۱۳۷۳.

۱۰. حسینی سیقانی، حسینعلی، **تحفۀ الشهدا**، مشهد: سعدی. ۱۳۶۴.

۱۱.خامنه ای، سیدعلی ؛ **تهاجم فرهنگی و جنگ نرم**، تهران: دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی. ۱۳۹۰

۱۲.دبیری، مینا ، **تحلیل زیباشناسی وصیت نامه شهدای کهکیلوییه و بویراحمد**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد جنوب تهران. ۱۳۹۴

۱۳.ذاکری، مجتبی ، **مقام شهید در پیشگاه پروردگار**، چ ۲، مشهد مقدس : صندوق های پس انداز و قرض الحسنه استان خراسان. ۱۳۶۱

۱۴.سنگری، محمدرضا ، **ادبیات پایداری ۸ سال دفاع مقدس**، ماهنامهٔ ادبیات معاصر، ش ۱۱ و ۱۲. ۱۳۷۶

۱۵.سیف زاده، ایوب؛ **گزیده موضوعی وصیت نامه شهدا** (۴) وحدت «دفتر اول»، تهران: نشر شاهد، چاپ اول، ۱۳۹۱

۱۶.عمید، حسن، **فرهنگ فارسی عمید**، ناشر: امیرکبیر، شرکت کتابهای جیبی فرانکلین، ۱۳۷۵

۱۷.فهیمی، سیدمهدی ، **فرهنگ جبهه، شهادت نامه ها**، جلد اول، تهران: فرهنگ گستر. ۱۳۷۶

۱۸.قمی، عباس، **سفینهٔ البحار و مدینهٔ الحکم و الآثار**، قم، اسوه. ۱۳۷۴

۱۹.کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی**، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ پنجم. ۱۳۶۳

۲۰.مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**، بیروت: موسسه الوفاء، چاپ دوم،۱۴۰۳ ه ق

۲۱.مکارم شیرازی، ناصر، **اخلاق در قرآن**، مدرسه الامام علی بین ابی طالب (علیه السلام) ، قم ، چاپ اول، ۱۳۷۷

۲۲.ـــــــــــــــ **تفسیر نمونه**، دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ پانزدهم . ۱۳۷۷

۲۳.ـــــــــــــــ **مشکات هدایت** ، ناشر: مدرسه الامام علی بن ابی طالب(علیه السلام)، قم: هدایت، ۱۳۸۵

۲۴.ـــــــــــــــ **پیام قرآن**. جلد ۱، تهران: دار الکتب الاسلامیه. ۱۳۸۶.

۲۵.ـــــــــــــــ **مسئله انتظار**، قم: نسل جوان، ۱۳۹۱.

۲۶. ـــــــــــــــ ، **پیام قرآن**، ناشر: دار الکتب الاسلامیه، مکان چاپ: تهران، ۱۳۸۶

۲۷. میرکاظمی، محمد ، **نشانه شناسی وصایای شهدا**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران. ۱۳۹۲